

Як показала практика, не відповідає умовам часу нормативно-правова база діяльності ОВС в умовах НС. Викликають сумніви деякі положення Закону України «Про надзвичайний стан». Вимагають переробки норми закону «Про міліцію», що закріплюють питання з використання засобів зв'язку в екстремальних умовах, інші норми, що регулюють діяльність ОВС в НС, застаріли положення Статуту ППСМ, що регулюють питання несення служби в умовах, що ускладнюють оперативну обстановку.

Необхідно враховувати велетенську дію психологічного фактору на працівників ОВС в екстремальних ситуаціях. Слід розробити концепцію психологічної підготовки особового складу ОВС до дій в таких ситуаціях.

Зауважимо, що процес становлення державної системи реагування на НС отримав сьогодні своє логічне завершення. Визначилося коло суб'єктів системи, компетенція цих суб'єктів. Однак і вона не позбавлена недоліків, обумовлених нечітким формулюванням ряду задач, обов'язків і прав, що в свою чергу приводить до залучення ОВС для сприяння іншим органам, організаціям, установам. А шкода тут двобічна: 1) страждає справа по виконанню завдань, покладених підсистемами на ОВС; 2) ті органи, яким надається допомога і в подальшому не удосконалюють свою діяльність і покладаються на допомогу інших.

Порушені у статті питання і пропозиції, направлені на їх вирішення, носять далеко не вичерпний характер, і можуть розглядатися як передмова до дискусії з цієї досить складної багатоаспектної проблеми.

Список літератури:

1. Прокопенко А.И. Экономико-экологическое моделирование. Х., 1997.
2. Порфирьев Б.Н. Государственное управление в чрезвычайных ситуациях. М., 1991.
3. Сусідко М.І. Проблеми екології. Львів, 1997.
4. Бандурка А.М., Бочарова С.П., Землянская Е.В. Основы психологии управления. Х., 1999.
5. Бандурка А.М. Действия органов внутренних дел по ликвидации последствий аварий, катастроф, стихийных бедствий и других чрезвычайных ситуаций // Проблемы пожарной безопасности. Сборник трудов. Х., 1993.

Надійшла до редколегії 17.02.2000

*С.А. Дяченко, ад'юнкт каф. цивільного права
Національної академії внутрішніх справ України*

ОБОВ'ЯЗКОВЕ СТРАХУВАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ І ПРАЦІВНИКІВ ОВС В КРАЇНАХ БЛИЖЬОГО ЗАРУБІЖЖЯ (ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ)

Соціальний захист військовослужбовців, працівників ОВС є важливим завданням будь-якої держави. Виконання службових обов'язків по охороні громадського порядку, по підтриманню обороноздатності країни завжди пов'язані з небезпекою. І навіть за відсутності збройних конфліктів та військових дій серед цих категорій громадян є загиблі, поранені, контужені. Так, лише в 1995-1996 рр. при виконанні службових обов'язків загинуло в

Україні 893 військовослужбовця, а 10333 отримали поранення та каліцтва [1, с.6]. За 1998 р. в порівнянні з 1996р. вдвічі збільшилося кількість травм, які отримали військовослужбовці в Росії [2, с.67].

Те, що для родичів загиблих є горем і болем, на мові цивільно-правових документів має назву страхового випадку.

У відповідності з діючим законодавством країн ближнього зарубіжжя військовослужбовці і співробітники ОВС підлягають обов'язковому особистому страхуванню.

В основі відносин по обов'язковому державному страхуванню лежить обов'язок держави, в особі МВС, забезпечити майнові інтереси вказаної категорії державних службовців при заподіянні шкоди життю, здоров'ю останніх. Законодавець передбачив здійснення даного виду страхування у двох формах: 1) відповідний орган внутрішніх справ або військова частина безпосередньо із засобів, що предоставлені для цієї мети з відповідного джерела фінансування, відшкодовують майновий збиток, який поніс військовослужбовець або працівник органів внутрішніх справ при виконанні службових обов'язків, і виплачують допомогу та компенсації у випадку загибелі, поранення, каліцтва або іншого ушкодження здоров'я, отриманого ним при тих же обставинах; 2) з метою найбільш ефективного захисту майнових інтересів даної категорії державних службовців законодавець передбачив обов'язкове державне страхування. Ідея обов'язкового державного страхування полягає в тому, що виплата страхового забезпечення (страхових сум) в даному випадку здійснюється з незалежного джерела.

Як і в Україні, обов'язковому державному особистому страхуванню з числа працюючих в системі МВС Росії підлягають особи рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ (згідно з Законом РФ «Про міліцію» ст.29), а також військовослужбовці внутрішніх військ і Державної протипожежної служби та громадяни, призовані на військові збори (згідно з Законом РФ «Про пожежну безпеку» ст.9, Закону РФ «Про внутрішні війська МВС РФ» ст.43).

На відміну від України, громадяни, що працюють в МВС Росії за наймом, але не є атестованими працівниками і не мають статусу військовослужбовця, обов'язковому державному страхуванню не підлягають і можуть самостійно укласти договір особистого страхування з будь-яким страховиком у добровільному порядку.

За російським законодавством, і у МВС, і у МО є можливість вибрати страхову компанію, на відміну від України, де «Оранта» – монополіст в обов'язковому особистому страхуванні. У Росії з 1993 р. відповідальність за сплату страхового відшкодування несе Військово-страхова компанія (ВСК), з якою вже уклали прямі договори близько 20 міністерств та відомств, в тому числі МО, Федеральна прикордонна служба, Служба безпеки Президента, Федеральна служба безпеки тощо.

Слід також зазначити, що обов'язкове державне особисте страхування всіх зазначених вище працівників МВС Росії здійснювалось на загальних умовах, передбачених Постановою Уряду РФ №295 від 5 квітня 1993 року «Про порядок проведення обов'язкового державного особистого страхування військовослужбовців, громадян, призваних на військові збори, осіб рядового та начальницького складу ОВС», на підставі договору обов'язкового державного страхування, укладеного між МВС Росії та Страховою компанією правоохоронних органів. Пізніше організація і проведення обов'язкового державного страхування в системі МВС Росії визначались Розпорядженням заступника міністра внутрішніх справ від 12 вересня 1996 року «Про тимчасовий порядок проведення обов'язкового державного особистого страхування військовослужбовців внутрішніх військ. Державної протипожежної служби, громадян, призваних на військові збори, і працівників органів внутрішніх справ». І тільки 28 березня 1998 р. Державною Думою РФ був прийнятий Федеральний Закон «Про обов'язкове державне страхування життя та здоров'я військовослужбовців, громадян, призваних на військові збори, осіб рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ Російської Федерації та співробітників федеральних органів податкової поліції», який вступив в дію з 1 липня 1998 року.

Яким же чином здійснюються виплати страхового забезпечення? Зараз вони проводяться згідно з діючим законом Росії (ст.5) у наступних розмірах:

- у випадку загибелі (смерті) застрахованої особи в період проходження військової служби, служби, військових зборів або до закінчення одного року після звільнення з військової служби, зі служби, після закінчення військових зборів внаслідок каліцтва або хвороби, отриманих у період проходження військової служби, служби, військових зборів, – 25 окладів кожного вигодонабувачеві;

- у випадку встановлення застрахованій особі інвалідності в період проходження військової служби, служби, військових зборів, або до закінчення одного року після звільнення з військової служби, зі служби, після закінчення військових зборів внаслідок каліцтва або хвороби, отриманих у період проходження служби:

 - інваліду I групи – 75 окладів;

 - інваліду II групи – 50 окладів;

 - інваліду III групи – 25 окладів.

- у випадку отримання застрахованою особою в період проходження військової служби, служби, військових зборів тяжкої травми – 10 окладів, легкої травми – 5 окладів, виходячи з мінімального місячного окладу по займаній посаді та місячного окладу по військовому званню, встановлених для військовослужбовців, що проходять військову службу за контрактом;

- при визнанні військовослужбовця непридатним до проходження військової служби внаслідок каліцтва (поранення, травми, контузії), отриманих у період проходження військової служби – 5 окладів [3, с.13–14].

Важливо те, що при обчисленні страхових сум враховуються оклади місячного утримання не на день настання страхового випадку, як це було раніше, а на день виплати страхової суми.

Необхідність виплати фіксованих страхових сум як відшкодування збитків здоров'ю тільки у двох варіантах ушкодження здоров'я (тяжке та легке) стала підставою для розробки Переліку каліцтв, поранень, травм та контузій. Цим документом керуються лікарі-спеціалісти при оцінці характеру і ступеня тяжкості травми та ВЛК військово-медичних установ при оформленні документів на отримання страхового забезпечення за тяжку чи легку травму. Згідно з законом Перелік каліцтв (поранень, травм, контузій), що відносяться до тяжких та легких, визначається Урядом РФ. Розробка нового Переліку доручена спеціалістам Міністерства Оборони РФ. На Україні керуються Переліком поранень, контузій, травм та каліцтв, який був затверджений ще Правлінням Укрдержстраху та МВС у 1992 р.

В страхових компаніях РФ розміри виплат встановлюються у відсотках від страхових внесків громадян і розраховуються за спеціально розробленими таблицями в залежності від конкретних ушкоджень. Принцип виплати фіксованих сум страхового забезпечення при страхуванні військовослужбовців ускладнює розробку нового Переліку. В ньому слід вказати легкі та важкі ушкодження та виділити критерії, за якими дані ушкодження можна віднести до страхового випадку (строки лікування, тривалість непрацездатності і т.д.). Діючий Перелік створює передумови різного тлумачення як страхових випадків, так і тяжкості ушкоджень. Необхідно уточнити деякі поняття при оцінці страхових випадків та відпрацювати єдиний підхід до визначення ушкоджень, які дають право на отримання страхового забезпечення.

Стаття 9 Закону РФ «Про страхування» визначає страховий випадок як подію, що відбулася, і з настанням якої страховик здійснює страхову виплату у вигляді страхового забезпечення. Така подія рівнозначна поняттю «школа здоров'ю», тобто ушкодження, яке порушує анатомічну цілісність або функціональний стан тканин та органу в результаті впливу різних факторів зовнішнього середовища. Об'єктивним критерієм ступеня тяжкості вказаної події є неможливість або обмежена можливість виконувати потеплім службові обов'язки у визначені строки, які дотепер нормативно не визначені, що ускладнює віднесення окремих випадків пошкодження здоров'я до страхових випадків.

До визначення пошкодження здоров'я як події могли бути адаптовані Правила судово-медичної експертизи тяжкості шкоди здоров'ю (наказ Мінздраву РФ від 10.11.1996р. №407), особливо в частині оцінки важкого і менш важкого ушкодження здоров'я.

Ступінь тяжкості ушкодження визначається, як правило, за фактом, і в окремих випадках, – за результатом ушкодження. Доцільно вважати, що якщо ушкодження не перевищує 5% втрати працездатності, страхова ви-

плата не повинна відбуватися. Це садни, синці, поверхові рани та удари м'яких тканин, поверхневі опіки та інші. До п.2 Переліку відносяться легкі поранення, контузії і травми, які супроводжуються незначними порушеннями анатомічної цілісності або функціонального стану.

Характер ушкоджень розкривається у розгорнутому клінічному діагнозі (встановлюється на день отримання травми). Він включає оцінку стану функції і дає підставу ВЛК виносити висновок про ступінь тяжкості травми у випадку підтвердження факту тимчасової втрати працездатності, як об'єктивного і юридично обґрунтованого критерію страхового випадку.

Таким чином, не кожену травму можна віднести до страхового випадку. Факт цього підтверджується розвернутим клінічним діагнозом з відображенням вираженості пошкоджень на день встановлення кінцевого діагнозу травми. Довідку на отримання страхового забезпечення ВЛК видає при легких травмах по закінченню лікування, а при тяжких – після встановлення потерпілому кінцевого діагнозу.

ВСК, розглядаючи питання про виплату військовослужбовцю страхового забезпечення за легку чи тяжку травму, бере до уваги довідку, видану ВЛК, яка підтверджує діагноз травми, отриманої військовослужбовцем у період проходження служби, а також видану командиром військової частини довідку, яка підтверджує право військовослужбовця на страхове забезпечення. Згідно ст.10 вказаного закону страховик звільняється від виплати страхової суми по обов'язковому державному страхуванню, якщо страховий випадок:

- наступив внаслідок вчинення застрахованою особою злочину;
- знаходиться у зв'язку з алкогольним, наркотичним або токсичним сп'янінням особи;
- є результатом шкоди своєму здоров'ю чи самогубства.

Достовірність діагностики, об'єктивність контролю за розслідуванням обставин отримання ушкоджень, обґрунтованість оформлення документів для страхового забезпечення перебувають у прямій залежності від виконання військовослужбовцем вимог військових статутів і принципової роботи комісії по попередженню травматизму у військовій частині.

Викладені судження про травматизм, що зустрічається у практичній роботі лікарів-спеціалістів ВЛК при вирішенні питань обов'язкового державного особистого страхування військовослужбовців, лише частково відображають різноманіття та важливість даної проблеми.

Також Федеральним законом Росії «Про статус військовослужбовців» (п.п.2, 3 ст.18) передбачена виплата військовослужбовцям в доповнення до страхових сум одноразової допомоги в певних випадках. До них законодавець відносить:

- загибель (смерть) військовослужбовця (громадян призваніх на військові збори), що наступила при виконанні ними обов'язків військової слу-

жби, або їх смерть внаслідок пошкодження здоров'я, що настала до проходження одного року з дня звільнення з військової служби;

– дострокове звільнення військовослужбовців у зв'язку з визнанням їх непридатними до військової служби внаслідок пошкодження здоров'я, отриманого при виконанні обов'язків військової служби.

У випадку загибелі (смерті) військовослужбовців у вказаних випадках – виплачується одноразова допомога членам сім'ї у розмірі 120 окладів грошового утримання, встановленого на день виплати допомоги.

При достроковому звільненні виплачується одноразова допомога у розмірі:

– військовослужбовцям, що проходять військову службу за контрактом, – 60 окладів грошового утримання (оклад по посаді та військовому званню).

– військовослужбовцям, що проходять військову службу по призову, громадянам, призваним на військові збори, – 60 мінімальних місячних окладів по військовій посаді [4, с.8].

На відміну від виплати страхових сум одноразова допомога виплачується при умові, якщо зазначені події настали при виконанні військовослужбовцями обов'язків військової служби, а громадянами, призваними на військові збори, – обов'язків на військових зборах. В цьому полягає відмінність в умовах виплати допомог порівняно з страховим забезпеченням, що виплачується при настанні страхових випадків у період проходження військової служби (в тому числі при знаходженні на відпочинку, у відпустці, тощо), тобто незалежно від того, пов'язане настання страхової події чи не пов'язане з виконанням військовослужбовцем обов'язків військової служби [5, с.13–15].

Таким чином, одноразова допомога є додатковою формою соціального захисту тих військовослужбовців, які отримали пошкодження здоров'я у зв'язку з виконанням обов'язків військової служби.

15 липня 1999 р. був прийнятий Закон України «Про прожитковий мінімум», який повинен встановити мінімальний прожитковий рівень в країні. Як відомо, згідно з постановою КМУ від 19.08.1992р. №488 виплата страхової суми, у разі загибелі або смерті військовослужбовця, його родичам здійснюється у розмірі 100-кратного мінімального прожиткового рівня на час загибелі або смерті. Незважно підрахувати, що ця сума буде у декілька разів меншою, ніж сума, яка виплачується при загибелі (смерті) іншим державним службовцям.

Слід зазначити, що в деяких країнах прийняті свої рішення по соціальному захисту військовослужбовців та працівників ОВС. Наприклад, в США, у разі загибелі (смерті) поліцейського, його сім'ї виплачується страхове відшкодування у розмірі 60 тисяч доларів, крім того, дві третини місячного заробітку загиблого – дітям.

Законом Азербайджанської Республіки «Про статус військовослужбовців» (ст.27) передбачено, що військовослужбовці підлягають обов'язковому державному особистому страхуванню з моменту вступу на військову службу (збори) у разі їх загибелі (смерті), каліцтва (поранення, контузії), пошкодження здоров'я в період виконання обов'язків військової служби, нещасних випадків або захворювань, пов'язаних з проходженням військової служби. Особам, що втратили працездатність у період проходження військової служби, держава гарантує соціальне забезпечення [6].

Верховна Рада Узбекистану прийняла Закон «Про посилення правового захисту працівників міліції». Він передбачає, що при загибелі працівника міліції під час виконання ним службових обов'язків його сім'ї буде виплачена допомога у розмірі 50 місячних окладів. Двадцять п'ять окладів отримає працівник, що втратив професію внаслідок тяжкого тілесного пошкодження [7, с.11].

Закон Естонії «Про поліцію» (ст.21) передбачає виплату членам сім'ї та особам, які знаходились на утриманні чиновника поліції, що загинув при виконанні службових обов'язків або у зв'язку зі службою в поліції одноразової допомоги у розмірі заробітної плати загиблого за 10 років [8].

З огляду на вищевикладене, вважаємо доцільним висунути такі пропозиції:

1. Надати можливість військовослужбовцям та працівникам ОВС самостійно вибирати страхову компанію.

2. Виплата страхових сум сім'ям загиблих військовослужбовців та самим військовослужбовцям України, повинна здійснюватись в межах однієї величини. Тому пропонуємо відмовитися від штучно створених величин (мінімальний рівень, мінімальна заробітна плата, неоподаткований мінімум доходів громадян), а посилатися на заробітну плату чи грошове утримання військовослужбовця за певний період, як це існує в Росії.

3. Необхідно переглянути розмір страхової суми. Він повинен бути уніфікований для працівників ОВС, військовослужбовців, працівників пожежної охорони.

Список літератури:

1. Труд. 1997. 24-30 январа. 2. Куликов В.В., Уманский М.А. Военно-врачебная экспертиза травм и страхование военнослужащих // Военно-медицинский журнал. 1997. №4. 3. Собрание законодательства Государственной Думы РФ. 1998. №4. Федеральный закон «О статусе военнослужащих» // Право в Вооруженных Силах. 1999. №2. 5. Белов В.К. К вопросу о праве на единовременное пособие // Право в Вооруженных Силах. 1999. №4. 6. Ведомости Азербайджанской Республики. 1992. №4. 7. Гвоздев В. Государственное страхование в МВД // Воспитание и правопорядок. 1991. №9. 8. Правовые акты Эстонии. 1998. №29.

Надійшла до редакції 15.02.2000